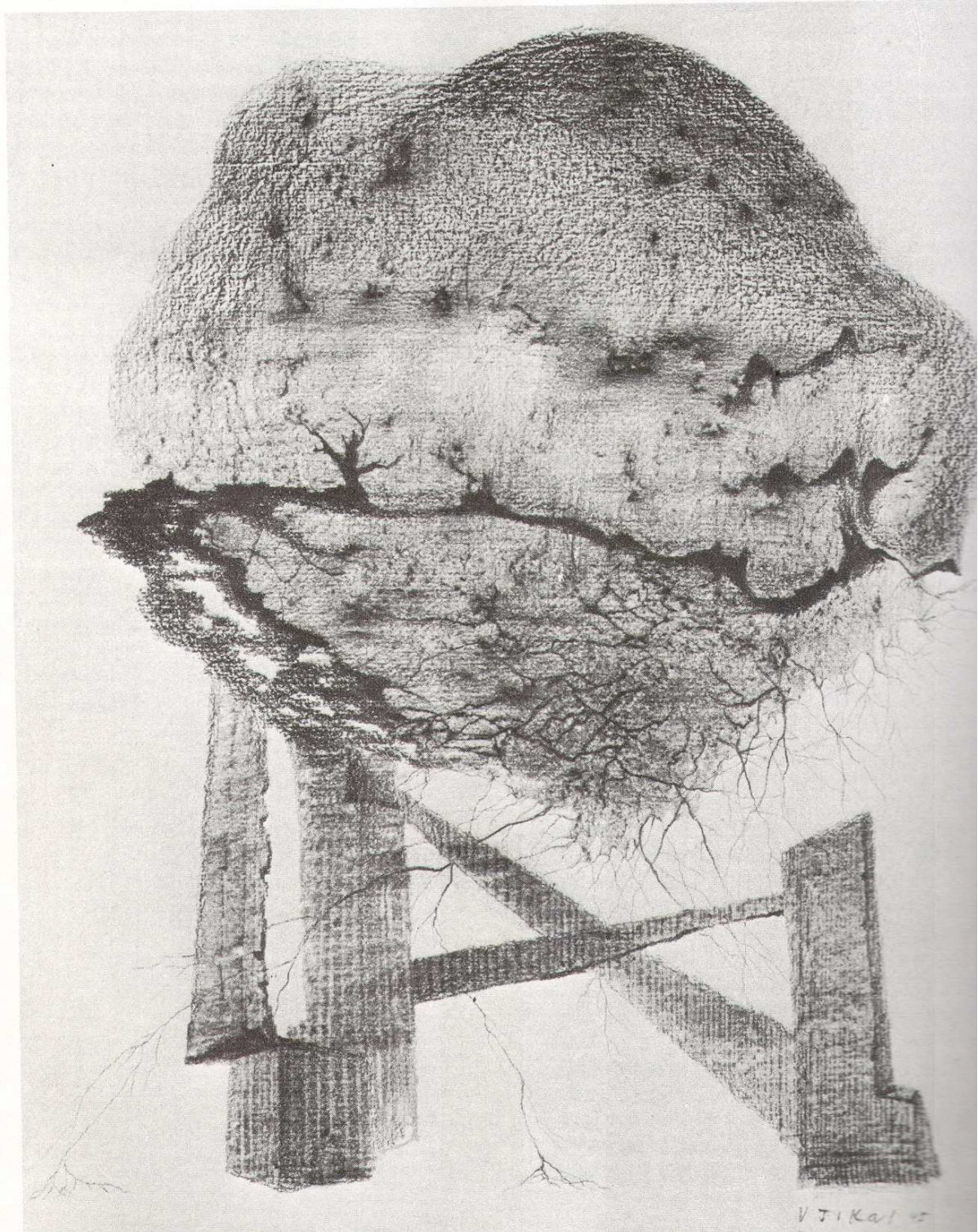

NETRADIČNÍ TECHNIKY

Frotáž

Tato zcela zvláštní kresebná technika je založena vlastně na náhodě. Využívá se vyvýšené struktury nějaké podložky, přes niž se položí papír — na ten se pak kreslí. Známe frotáž jako hru — děti si takto obkreslují mince. Frotáž se objevila až v moderním umění, u surrealistů, poprvé s ní pracoval Max Ernst.

Tenkou desku ze zinkového plechu očistíme a v tenounké vrstvičce naválíme pomocí gumového válečku nějakou tmavou, olejovou nebo lépe tiskařskou barvu. Na naválenou barvu položíme tenký kreslicí papír tak, aby přilnul k desce všude stejnoměrně, ale lehce. Na tento papír kreslíme razantně silnější tužkou se stejnoměrným tlakem. Po dokončení kresby se papír sejme. Na rubu je výsledná kresba, vzniklá tím, že papír pod tlakem tužky přijal barvu podkladu, a to v zajímavé, jakoby ochmýřené a poněkud neosobní stopě.

Monotyp

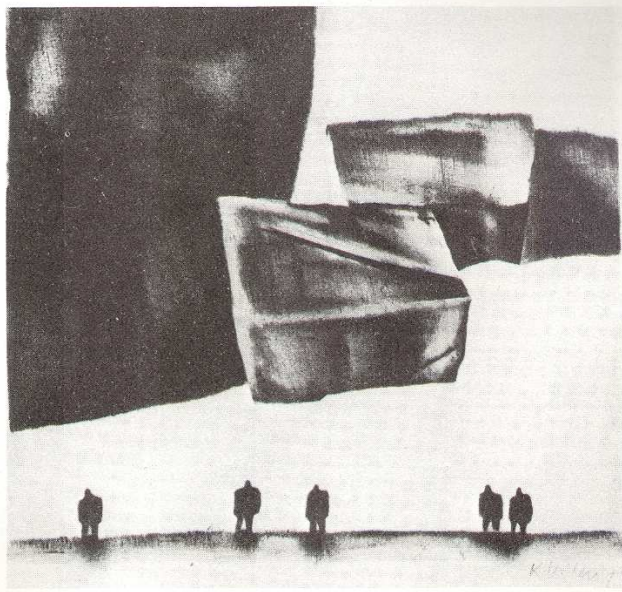
Opět jde o zajímavou techniku, jejíž využívání se rozšířilo nejvíce ve 20. století; objevuje se například ve tvorbě Williama Blaka a Edgara Degasa, v 17. století s ní však již pracoval G. B. Castiglione. Máme-li doma tiskařský lis nebo alespoň dva válce ruční ždímačky (stačí i knihařská kostka), přiložíme na prve odloženou kovovou desku další čistý, slabě navlhčený papír. Desku s papírem pak vložíme mezi válce našeho lisu a jednou pod seřazeným a vyzkoušeným tlakem lisem projedeme. Deska se nám otiskne na papír velice zajímavě. Kresba, kterou jsme udělali na první papír pozitivně, je teď otištěna negativně a obklopuje ji barevná plocha, která má všechny dobré a příjemné znaky grafického listu, ačkoliv to vlastně není grafika. Již samo váhání nad technikou napovídá, že čistota vlastní ostatním kreslířským výrazům zde chybí. Při monotypu neboli jednotisku spolupracuje pochopitelně náhoda, jíž lze ovšem vhodnou organizací práce dobře využít. Na rozdíl od grafických technik, pro něž je příznačný větší počet otisků, vzniká při monotypu pouze jeden jediný otisk. Jinak monotypem myslíme otisk omalované plochy z kovové desky nebo skla. Výsledný efektní dojem této techniky je bohužel příliš často pouze výsledkem náhody.

135

Václav Tikal (1906—1965)

Jaro, 1945

Frotáž, 285 × 230

136

Květa Válová (1922)

Útisk, 1973

Monotyp a kresba štětcem,
tiskařskými barvami, 442 × 467

Rytina do nitrolaku

Připravme si kartóny, nejlépe chromokartón, ale také kladívkovou čtvrtku tak, že je natřeme širokým plochým štětcem bílým (ne bezbarvým) a ničím neředěným nitrolakem, celoxem, lakem na karosérie apod. Nános by měl být středně silný. Tyto kartóny necháme schnout čtyřicet i více hodin ve vodorovné poloze. Ani suchého nitrolaku se zbytečně nedotýkáme prsty a rukama, abychom jej neumastili. Po úplném zaschnutí jej natřeme silným vlasovým štětcem černou tuší nebo skriptolem plným černým nátěrem. Tuš dobře roztíráme a dbáme, aby nezůstala nikde stát „v rybnících“. Praskala by a po uschnutí odprýskala.

Tuš uschne asi za dvě hodiny a můžeme začít pracovat. Připravíme si grafické jehly a „šábry“ (grafická škrabátka, tenká dlátka nebo silnější čepelky o průměru 10–15 mm). Těmito jehlami a škrabátky odrýváme tuš s nepatrnou vrstvičkou zaschlého nitrolaku a dostaneme tak ostrý, oslnivě bílý vryp. A nyní můžeme ubíráním černé vytvořit libovolné grafické obrazy na způsob dřevorytů nebo linorytů. Zbytky černě na odškrábá-

ných ploškách šetříme, neboť dávají práci zvláštní, grafický půvab a zachovávají rovnováhu listu.

Negativní obraz do černé plochy je také možné lineárně kreslit tenčí jehlou. Tato technika připouští i poměrně snadnou korekturu tuší, již zatřeme nepovedená místa. Ovšem znovu škrábat takto korigovaná místa je již obtížné.

Zaschlou tuš lze z nitrolaku také odmyvat štětcem a vodou. Pak dostáváme obráceným způsobem něco jako lavírovanou kresbu, která má však vyložené charakter litografie. Odkrytou kresbu kombinujeme se škrábáním nebo s pozitivní kresbou tuší, štětcem nebo perem.

Takto dohotovená „rytina“ má jednu nepříjemnou vlastnost: tuš na nitrolaku se leskne. Teprve po silném zastříkání šelakovým fixativem získá krásně matový povrch jak v černé, tak v bílé ploše.

Kartóny s nitrolakem si připravujeme libovolně dlouho před vlastní prací. Tuší je však natíráme až bezprostředně před tím, když chceme pracovat. Jinak se tuš příliš vsákne do nitrolaku, těžko se odškrabuje a odmyvání je vůbec nemyslitelné.

137

Alfred Tonner (†1859)

Žena s holubicí, kol 1850

Proškrabovaná technika na

vrstveném papíře, 180 × 147

138

Josef Navrátil (1798–1865)

Muž a žena se saněmi

Kvaš, 264 × 217

Škrabací papír

Stejným způsobem nebo podobně jako při rytině do nitrolaku pracujeme na takzvaném škrabacím papíru. Ten má na sobě vrstvu sádry, směs s poněkud odmaštěným rybím tukem. Na bílý škrabací papír můžeme udělat hrubší černou kresbu štětcem a tuší, kterou po zaschnutí zpřesníme vyškrabováním. Opět uijeme „šábrů“ a širokých nebo úzkých jehel. Černý škrabací papír je podle zkušeností vhodnější, neboť nás nutí ubírat, a tím myslet grafičtěji. Korektury lze udělat tuší v omezeném rozsahu (mají jiný charakter než nedotčený černý škrabák, takže jsou viditelné).

Dvou posledních technik — rytiny do nitrolaku a škrabacího papíru — nemůžeme užít k práci podle modelu. Škrabací techniky vyžadují odpovídající koncepci, určitou stylizaci, a jak jsme již řekli, grafické myšlení. Je dobré udělat si předem malou skicu tuší nebo měkkou tužkou, podle ní si pak rozvrhnout práci v materiálu a dál již pracovat samostatně.

Je ještě třeba dodat, že na nitrolaku můžeme kolorovat v transparentní lazuře anilinovými barvičkami. Určující ovšem zůstává robustní černobílá kresba; kolorování je jakýmsi dekorativním doplňkem, který se jí nutně podřizuje. Anilinové barvy jsou, jak víme, ve světle silně nestálé, stejně transparentní, ale poněkud stálejší se zdají být barvy Ecoline.

Velmi dobře se osvědčilo kolorování neutrální tintou, která svým krásným šedým tónem vytváří s černou podivuhodný dvojzvuk. Kolorovat dlužno opatrně a nepokračovat, dokud jedna plocha zcela nezaschne, protože podklad není vůbec absorbující. Schnutí proto samozřejmě trvá déle. Kromě toho je tu nebezpečí, že by se barvy rozpíjely jedna do druhé. Ke kolorování jsou opět velice vhodné čínské štětce. Kolorujeme ovšem až po zafixování šelakem, protože jinak by fixativ anilinové barvy rozpouštěl.

Normální akvarel není ke kolorování škrabací techniky vhodný. Není dostatečně transparentní a vytváří na černém podkladě mlhavý film. Kresba tím slepne a ztrácí grafickou ostrost.

Na rakouském škrabáku kolorovat nelze, neboť jeho substance je sádrová, tedy velmi absorpční.

Vymývání arabské gumy

Základní kresbu (nejspíše na bílém kladívkovém papíře) provedeme zředěnou gumou, do níž jsme kápli trochu inkoustu, aby byla stopa patrnější. Takto provedenou kresbu necháme plně zaschnout, případně ji u kamen prudce usušíme, chceme-li, aby se na arabské gumě žárem udělaly krakely, které později ozvláštňují strukturu kresby.

Zaschlou kresbu přejedeme zvolenou olejovou nebo tiskařskou barvou, ředěnou čistým benzínem a nanášenou vatou. Benzín vyprchá téměř okamžitě. A nyní pečlivě a pozorně odmyjeme zaschlou arabskou gumu pod sprchou nebo prostě pod proudem vody. Místa, dosud vykrytá gumou, se objeví jako negativní kresba nebo plocha uprostřed transparentně nebo plně vybarvené plochy se zvláštním zapytím a jakoby tiskovým charakterem. I v negativní kresbě zůstane něco ze zbytků barvy.

Technika je velmi vhodná pro užití či aplikované dekorativní účely — prospekty, textilní návrhy, plakáty apod. Lze kreslit štětcem nebo perem, namočeným do silně zředěné arabské gumy; přes jeden světlý tón je možno dělat další gumovou kresbu nebo vykrývat, transparentně tak kombinovat několik barevných vrstev jdoucích transparentně přes sebe. Znovu však připomínáme, že tato technika spadá do oblasti užitého umění.

